

Mossèn Missal

Esboç

Aquell any erem poch y mal avinguts. No perque hi haguessen rahons ni diferencies dintre la colla, sinó perque s'esqueya que'ls més joves, els gramàtics, erem tots de la Vila-nova ò dels volts de la plaça y'ls grans, en cambi, venien del carrer de Dalt ò de les Eres. Fins llavors, el mestre de la Codina y'l noy de cal Oliayre havien sigut el pont y lligam de les dues colles y per esperar a n'ells ò per atraparlos ens juntavem tots en un sol estol; mes, després, ab l'un tancat a la Panissa, perque ja era a Moral y ab l'altre traspasat al Seminari de Girona, poch eren els matins que'ls estudiants de Taradell arribavem junts a la Guia, la menuda capella que, com un Deu-vos-guart, ens allargava la ciutat de Vich als que hi arribavem per aquella banda.

Si'ls menuts agafavem la devantera, tot anava bé, perque més amunt ò més avall, sempre'ns aturavem a jugar ò badar y allà ens atrapaven els filosofhs y teòlechs que se'ns enduyen ab ells cap a les aules. Mossèn Missal, que menava sempre la conversa, ens trencava'ls entreteniments ab una llatinada.

—*Claudite jam rivos, pueri!*—

Mossèn Missal, que feya'l segon curs de Teologia, s'havia gua-

nyat el motiu precisament per la seva afició a les llatinades; en totes les converses y en totes les situacions trobava sempre una cita ò un proverbí que s'avenia exactament a les seves idees.

En els primers anys de carrera havia obtingut les millors notes y les més cobejades recompenses, y'l presentava tothom, seminaristes y catedràtics, com un model d'estudiant per al qui estaven reservades totes les glories. Dominava les lliçons desseguida, tenia una bella facilitat d'expressió y era un xich, xiquet, ir-respectuós en el parlar.

Un dia, essent alumne de Retòrica'l professor li ordenà recitar uns versos sàfics que tenia compostos y s'avenien ab la lliçó, y ell devant de la estranyesa de tothom s'axecà y confessà serenament que no'ls sabia.

—*Cur carmina ista non didicisti?*

—Perque són dolents.—

El catedràtic, parat, quedà uns segons mirantlo y sobre l'esglay de tots els estudiants va passar un presentiment de tempesta. Ell, impertorbable abaxà la vista, fins que'l professor, després de qui sab quin trasbals a dintre séu, va dirli fredament, —Séu,— y va preguntar a un altre minyó.

Com més home's feya, s'avenia menys a la disciplina y serietat del Seminari, y tot lo que guanyava en aplicació ho perdía en comportament, sense per axò caure may en falta greu, sinó sols en entremaliadures que no arribaven a fer dubtar de la seva vocació, prò que li portaven sovint amonestacions, y a fi de curs un desmèrit en les calificacions obtingudes.

Era'l devanter en totes les sollicituts y protestes dels estudiants y, en tractarse dels de Taradell, sempre sortia d'home bo per als que n'havien fet alguna. Axò feya que'ls de la colla'l tinguessem com una mena de cap y conseller, els més joves sobre-tot, que'l veyem com una veritable guia y ajuda que'ns treya de tots els entrebanchs.

Era de Centelles, d'una casa hont hi havia més canalla que pa,

segons ens deya, prò de temps que rondava per la vila y sempre n'havia ben tret la minestra. Llavors, ja feya dos anys qu'estava de *mestre* a casa de don Bartoméu, el metge, y el portava tan a cor-que-vols, y's feya voler tant de les criatures, que semblava un més de la familia. Hi estava com el peix a l'ayga;—*Ex commodo!*—solia dir ell mateix.

A l'Iglesia, a la Rectoria y sobre tot al Centre Catòlich, s'havia fet imprescindible y ell era'l qui donava parer a les pabordeses per guarnir els altars, el qui ajudava a les majordomes en diades extraordinaries y el qui millor ensejava uns Pastorets ó preparava les vetllades literaries de la Societat.

Argent-viu com era, sense per axò perdre may aquell ayre d'entenimentat, no fugia com altres estudiants de conversar ab les noyes y fins y tot hi bromejava fent denteta a més de quatre fadrins, curts de gambals y de paraules, que no comprenien els estudiants sinó amb el cap baix y mirant a l'esquitllada. Més d'una mosca'l retreya a les converses, y'ls vicaris, ab una franquesa de company, li tiraven de vegades innocents entretochs, qu'ell rebutjava indignat aportant una currua d'arguments més, inflant les narius per dissimular una mitja rialla.

Seria un cap-de-brot; tothom hi creya y tant a Vich com a la vila, protestant y tot de les seves innocents etzegallades, es confiava en véurel fet l'orgull de la plana.

* * *

Un dematí, ja cap a darreríes de curs, baxavem cap a Vich els cinch ó sis més joves de la colla. Portavem als demés una bona devantera y aprofitavem el bell dia que feya entretenintnos en tots els accidents del camí.

Passavem per devant del Hostalet del Bulló, y per sentir el tornaveu que fan els sorolls en aquell indret cridavem els mots que solia repetirhi tothom:

—Bullona, Bullona...! A quant vèns els ous...!—

L'eco ens tornava les darreres sil·labes y nosaltres anavem repetint la prova més amunt y més avall, quan de cop un de la colla ens va girar l'entreteniment.

—Jo sé un pelayre de la *Calla* que té bartrols parats al Gurri.

—Anémlos a llevar?

—Ja està dit!

—Noy, si els trobessem!—

Allò representava per nosaltres la màxima diversió, y disfrutantla ja per endavant, apressarem el pas y siguerem desseguida vora la riera que en l'indret que trenca el camí hi passa amb l'amplada y pretensions d'un riu de debò. Una mala palanca de tau-lons que cada ayguat s'emmenava corrent avall, l'atravessava. Allà'ns varem descalçar y mentres ho feyem y ens penjavem les espartenyas al coll, discutiem la possibilitat d'endevinar hont seria parat l'ormeig que preteniem sorprendre.

—Els bartrols,—va dir un,—es paren en indrets que hi hagin esqueys. Jo cercaria riera avall, cap a les roques del Moli.

—També se'n paren a les baumes,—respongué un altre de més entès,—y en llochs ombrius.

—Jo cercaria riera amunt, que no és tant vist,—afegí un tercer més entenimentat.—També hi hà esqueys y baumes riera amunt, y forces!

—Donchs, aul No hi pensém més. A contra corrent fins a trobarlos.—

Uns quants per cada banda y, tan aviat saltant al marge com caminant ab aygua a genoll, començarem a seguir Gurri amunt, fins a una primera recolzada que fa no lluny de la palanca. Allà, ho recordo bé, varen entretenirse dos ò tres per arreplegar pedres esmolades y sens adonantsen els varem avençar un bon xich En Camilo de cal cisteller y jo. Ell anava al devant, cinch ò sis passes y ab una branca de vern gratava'ls bassals que quedaven abrigats sota les herbes de la marjada. Jo, més al mig de la corrent

seguia les pedres grosses, vigilant si hi trobava algun cordill lligat que'ns guiés cap als paranys que cercavem.

De cop vareig veure'l meu company venir cap a mi tot groch y esverat, estrafent un mig riure que tota la cara li contreya.

—Agòyta, tu. Allà hi hà un home mort!—Y va agafarsem al braç y'm tregué fòra de la riera casi sense donarme temps de dir paraula.

—Un home mort?—Confesso francament que la meva primera impressió va ser que se'ns presentava un altre entreteniment, mes al veure'l tremolar del meu company vaig sentirme també esgarrifat per aquella nova.

Varem cridar als altres, y ja al mig de la colla, va semblar que l'Albert es posava sobre sí.

—Allà hi hà un home mort,—va explicar.—Ab una mica més el toco. Jo anava riera amunt y he vist les calces que'm pensava qu'eren un troç de roba solta, y, miro, y'l veig tot. Està de cap per avall ab les cames al marge y'l cap dintre l'aygua.

—Y és mort?—Va preguntar un.

—Jo bé m'ho penso,—va respondre l'Albert.—Té'l cap dintre l'aygua,—repetia.

—Quí déu ser?

—Es allà; en aquell camí que baxa del camp.

—Anémhi?—

Tots sentiem un xich de basarda, penso jo, mes uns per altres, traguèrem forces de flaqueza y'ns acostarem hont era l'home mort.

En veurel, jo vaig sentir esgarrifances de fret y n'haguera fugit corrents si no hagués sigut que'l coratge dels altres se m'enco-manava.

Era cosa d'esverarse tan mateix. Tenia les cames sobre l'herba del marge y'ls peus li venien vora'l camí; el còs y'l cap li mig-sortien de l'aygua y del fanch en una recolzada del torrent y estava tot ell torçat d'una manera estranya. Els ulls eren mig clossos y

sobre l'esquerre hi tenia un esboranch que li agafava mig front. A la ferida, tota confosa entre cabells y sanch presa, se li feya un sot, que la corrent havia omplert de brossa menuda, y al voltant d'ella y dels ulls hi picaven uns cap grossos. La barba li sortia de la corrent y encara que fós sens afeytar era neta, pot ser del fregadis de l'aygua, y d'un blanch que groguejava com un òs desenterrat.

—Anémsen?—va dir el més sincer.

—Quan se troba un mort no's pot tocar fins que hi va'l jutge, —afegi un altre.

Y de mica en mica, sense escamparnos gran cosa els uns dels altres ni poguer animar la conversa, varem seguir pel marge fins a ser de nou al indret de la palanca.

—Jo esperaria que vinguessen els grans y'ls hi contaria,—digué l'Albert.

—Sí,—continuà un segon,—perquè caldrà donarne part.

—Donarne part?

—Es clar! Y haurém de dir com ens en hem adonat.

—Y explicar lo que feyem.—

Tots ens sentiem visiblement trasbalsats per aquella tràgica troballa y en el nostre seny s'hi anaven agombolant els més negres pressentiments, fins que la paraula d'un de la colla els va aclarir del tot.

—Mossèn Missal dirà.—

Tenia rahó. Mossèn Missal diria y faria lo que calgués. Quin pes va tréurens de sobre.

Varem asseurens y pot ser per única vegada tots esperavem que'ns atrapés la colla dels nostres condexeables més avensats. No trigaren pas gayre, y en véurels venir, ens varem aixecar y corregerem a trobarlos.

Mossèn Missal fumava, no ho havia vist may, fumava y anava entretenint ab el séu parlar als dos ò tres companys que tenia més a la vora.

—Hont anéu tant esverats?—ens preguntà.—*Quid accidit?*—

Jo vaig ser el primer de parlar, mes tot just començava, tots els altres varen barrejar-se a la conversa y en un instant Mossèn Missal y'ls séus companys varen sapiguer la nova.

—Un home mort?

—Y ben mort, Déu ens en quart nosaltres.—

Tots els de la colla, els petits ja ab més ganes de parlar, varem acostarnos hont era y en arribarhi, Mossèn Missal es va avençar fent que tots ens quedessem sobre'l marge. Va mirarlo detingudament, li reconegué, fixantshi mólt, la ferida del front y va palparlo en tres ò quatre bandes sense mudarlo de com estava, després se juntà de nou ab nosaltres dihent:

—Deu l'hagi perdonat! Dièmlhi un Parenostre?—y ell mateix el va començar.

Sense mourens del lloch, començarem a fer comentaris y a dirhi cada hu la seva. Aquell home no era pas de la plana, pel vestir es conexia; qui sab d'hont havia vingut y qui sab quines circumstancies havien motivat la seva mort, precisament en aquell indret que no era de passada. Mossèn Missal que no's barrejava a la conversa, va tallarles totes aconsellant lo que calia fer.

—Avisarèm als pagesos de més aprop. Tots són del sometent y cal que se n'enterin.

—Allà hi hà'l mosso de Planàs que fanga,—va indicar un gramàtich.

—Donchs, véslhi a dir que vingui,—ordenà Mossèn Missal, y mentres el que havia parlat y un altre que s'oferí per ferli companyia, anaven camps a través cap a un home que treballava terres enllà, ell va continuar exposant el séu projecte.

—Que's quedi gent d'aquests voltants vora del mort y uns de nosaltres anirèm a donarne part a Vich.

—Caldrà anar a cal Jutge?

—Sí, mes no pas massa gent, per axò. Jo hi aniré,—va afegir, —y un d'aquests noys que se n'han donat compte.—Ens va mirar, y fixantse en mi qu'era'l més espigat, va dirme:—Tu hi vindràs;

els altres, com cada dia, anirèu a les aules y explicarèu al Doctor Dachs la nostra falta.—

Al mosso de Planàs quan va arribar, va semblar que recordava haver vist el dia abans aquell home qu'ab un altre venia de la part de Santa Eugenia.

—Devien demanar caritat,—va afegir.

—Y pot ser van barallarse.

—Segur!

—Anèu a saber, va dir sentenciosament Mossèn Missal,—quines idees y quins neguits mouen a n'aquests vagamons, de vida tan diferenta de la nostra.

—Oh, sí!—

El mosso de Planàs va parlar d'anar a avisar als séus amos. Tambè caldria dirho als de Masvidal, qu'allò eren terres seves, mes... per axò estarien! Justament el dia abans la pubilla havia pres mal y estava a les tres pedretes.

—La Marieta de Masvidal?

—La matexa.

—Valgam Déu! Y còm va ser?

—Encara no ho entenen. Tornava de fer un xich d'herba pels conills y en arribar a l'era, siga que va ensopegar ò que li va agafar un treball, ningú ho va veure, va caure y petà de polços al pedriç. Encara aquesta matinada la tenien sense conexement y ab unes extremituts que dos homes ab prou feyna l'aguantaven.

—Pobra Marieta!

—Tan bona moxa y tan escayental!—

—Tots la conexiem pla bé y l'haviem tractada. La pubilla de Masvidal, que no tenia més enllà de divuyt anys, era alta y primeta però ab uns colors de cara y un riure y un mirar que a tothom enamorava. Mòlts dies, fent el nostre camí, la trobavem qu'herbejava en els camps ò pasturava unes poques ovelles que tenien. Sempre lligavem conversa y fins devegades algun dels grans li feyen bromes innocentes ò li tiraven corrandes. Mossèn Missal,

estrafent y barrejant una mica irreverent els troços escullits que guardava, solia dirli:

—*Salve! Cedre Libani, rosa Jerico, tu enim cursum inumbras nostrum et illum odoribus imbuis.*—

Ella, qu'endevinava un compliment, feya com si s'enfadés y l'amenaçava rihent:

—Ja veuràs quan vegi al Doctor Serra, li diré tot... tot...—

La nova de la seva malaltia va distreure un moment l'atenció qu'haviem posat a la tràgica troballa del home mort, y d'ella es parlava encara quan varen juntarse ab nosaltres un pare i fill marxants que d'un troç lluny havien atret amb la nostra reunió. Ells y'l mosso de Planàs es quedaren al indret de la desgracia, mentres els estudiants repreniem el camí cap a Vich, tots ab un posat d'entenimentats que segurament teniem ben poques vegades.

En ésser a la Guia, Mossèn Missal y jo seguirem pel camí dels horts cap al Prat de la Riera y'ls altres enfilaren el carrer de Sant Francesch per anar cap al Seminari.

A l'entrada del Jutjat, recordo que jo vaig sentir com un xich de temença y'l meu company que ho degué conèixer, va dirme:

—A tu no't caldrà dir res. Jo parlaré per tots, mes si't pregunten digues la veritat; sempre y solsament la veritat. *Veritatem tantummodo semperque veritatem.*—

El senyor Jutge, qu'era una bellíssima persona, conexia ja a Mossèn Missal perque no solia faltar may a les festes del Seminari, a les que sempre sobressortia'l nostre company. Era castellà, menut y desnarit, però tot polit y amable. Tenia, segons Mossèn Missal, més *apellidos* que pams d'alçada.

Quan varem véurel, després d'esperarnos una bella estona, ja estava enterat del motiu de la nostra visita, perque nosaltres l'haviem explicat abans als escrivans y porters, y aquests, que sempre anaven y venien per les sales, l'haurien segurament enterat de la desgracia abans qu'ell ens vegés.

—*¡Caramba! ¿Qué habrá sido eso?*—preguntava al meu company.

—Sí... vâgi a saber; potser baralles.

—*Puede...*—y's fregava les mans ab una satisfacció que a mi'm semblava de poch respecte. — *Ustedes nos acompañarán ¿verdad? Vamos a ir en carruaje y enseguidita estamos de vuelta.*

—Lo que mani, señor.

—*Nada de mandar, amigo; nada de eso; pero así vamos derechos al lugar del suceso y se da un paseito, ¿no les parece?*

—Si señor, sí.—

Dintre una tartana d'En «Batista», que s'estava al costat mateix del Jutjat, varem enquibirnos nosaltres ab el senyor Jutge, un agutzil y un altre senyor que devia ser l'escrivà, perque portava sota'l braç una carpeta negra de la que se'n veyen sortir bocins de paper d'escriure.

No gayre més depressa que a peu, perque'l camí era dolentot, varem tornar cap al Gurri y per cert que vora la creu del Mercè varem clavar una sotragada que fou miracle no volcar.

Al indret de la palanca varem atravessar la riera y des d'allà vegerem que vora'l mort hi havia ja potser una dotzena de persones; vianants y pagesos de la vora, s'havien agrupat a n'aquell lloch esperant l'arribada del Jutjat y disposats a no perdre rès del espectacle que portaria l'axecament del cadavre. Y per cert que va ser ben bé jòch de poques taules.

El Senyor Jutge, seguit del escrivà y del agutzil, va acostarshi fins a tocarlo ab el séu bastó d'autoritat, va mirar endevant y enderrera tres ò quatre vegades y va parlar de baix en baix ab l'escrivà. Aquest, va treure un paper de la carpeta y sense escriure rès, fent ab el cap que sí que sí, a tot lo que li deya'l Senyor Jutge, es va anar acostant al Agutzil, al qui's conexia que baxet, baxet, també li donava ordres.

Mossèn Missal, aquell minyó estava en tot, va acostarse al Senyor Jutge y va dirli:

—Més avall hi hà uns carreters de *Canlletenes*, que carreguen sorra. Si vol que se'ls avisi.

—*Si hombre; ya lo creo! A ver, Torres,*— va dir al Agutzil, —*vaya con el señor y que se traslade el cadaver en un carro de esos.*—

Y dit y fet. A la barrim barram y sense ceremonies ni miraments, s'endugueren el mort d'una manera que a mi va semblar-me tocada de sacrilegi, y axò que no vaig pas seguirne'ls detalls perque'm començà altra vegada un fret y un tremolor que més procurava distreure la vista que no pas entretenir-la en lo que s'anava fent.

S'emportaren el mort; se n'anaren els senyors del Jutjat y darrera d'ells, poquet a poch, tots els curiosos, quedant sols en aquell Mossèn Missal y jo. Ell, segut al marge y arreglant ab un ganivet tot un mànech de bastó que segurament havia arrencat allà mateix; jo tot trasbalçat y ab ganes de fugir d'allà.

—Encara podriem dinar a Vich, —vaig dirli; mes ell no va contestarme.

D'entant entant mirava amunt y avall, y seguia treballant ab interès aquell bocí d'arrel mentres el pensament qui sab hont li volava. Anava encara a peu nú, perque havia ajudat a axecar el mort ficantse a l'ayga y no havia cuydat després de calçarse.

—Jo me'n aniria, —vaig repetir. —Anèmsen?

—Si. Ara'ns en anirèm, —va respondre axecantse, —mes no pas cap al Seminari perque ja'l dia es perdut per les lliçons y també es bo aprofitar un dia de primavera.

—Encara podriem anar a les aules de la tarda.

—Encara hi podriem anar, es cert, mes avuy nosaltres no hi anirèm. També pot estudiarse y cercarse la veritat fòra del Seminari. Mira, avuy jo he trobat la veritat dintre de l'ayga y'm diu el cor y'l seny que millor que a les aules nosaltres hem d'anar avuy a Masvidal per veure com segueix la pubilleta.—

Com que sempre solia parlar d'una manera un xich diferenta dels altres, no va estranyarme que'm fés aquelles rahons. Coses de

Mossèn Missal! Lo que va sobtarme fou vèurel entrar de nou a la riera y treure de sot'aygua un axadell que'm va ensenyar, dihent:

—No diguis enlloch, si no és en confessió ò per manament de lley, que m'has vist trobar aquesta cyna. Cal que comencis a saber el pes dels secrets que en el sacerdoci que tots volèm conseguir és la base d'un sagrament.—

Prou esverat qu'estava, aquelles recomanacions y l'estranyesa de vuèrel l'axadell a les mans, varen acabar de trasbalsarme. Quin dia d'emocions! Prou m'haguera estimat més una estirada d'orelles del catedràtic.

Poch a poquet, quan va haverse calçat, seguirem Gurri amunt pel caminal que hi havia sobre'l marge. Ell parlava sense parar de coses diferents, del bon temps, dels conrèus, dels companys nostres..., casi bé va lograr que jo'm distraigués una mica.

Com a dos trets de fona del lloch hont havíem trobat l'home mort, el camí que nosaltres seguíem es torçava cap al mig d'uns camps; desseguida venia'l quintar ab dues nogueres grosses axis que s'hi entrava y una alzina al bell mig. Al darrera, el Masvidal, petit y blanch, mostrava a ponent la doble filera dels séus porxos guarnits de blat de moro. Tenia l'era al devant y calia travesarla per entrar a la casa. En serhi, Mossèn Missal, que llavors em parlava del curs que seguíen les aygues per escorres de la plana de Vich, va llençar sense interrompres l'axadell trobat al Gurri sobre una endrona de viandes y atuells que hi havia a un cantó de la porta.

—Donchs, ¿qué ha sigut axò de la Marieta?—

L'amo, que'ns havia sortit a rebre, no sabia tampoch el que pensarne. El metge de Vich que l'havia assistida, des del primer moment va darlos males impressions y tota la nit y dematí enllà l'havien tinguda ab uns atachs y un petament de dents que a tots els esverava.

—Ara està ensopida, però no arriba a trencar el sòn y de tant en tant clava uns sotrachs y té uns encarcaraments que, pobres de

nosaltres, no sé qué en farem. Deu me perdó, de vegades penso si serà mal donat.

—Quin metge ha vingut?—preguntà'l meu company.

—El doctor Vilar, que'ns va fer la caritat de volguer sortir ja ben a deshora. Pobre senyor, s'ha estat aquí fins a la ratlla de mitja nit, y axò que'ls metges de Vich, tu ho sabs prou, no'n són gota amichs de visitar a pagès. Ara tornarà, a la migdiada però ja'ns ha dit que avisésem a Don Bartoméu perque ell no li podia pas dur la malaltia.

—Que hi sòu conductats ab Don Bartoméu?

—Si; sempre ha sigut el nostre metge y un bell amich nostre, ja t'ho juro, perque lo que ha fet ell per aquesta casa no ho fa cap metge enloch del món.

—Bella persona Don Bartoméu, oy?

—Un sabi y un sant. Aquí'ns ha tingut a tots enllitats de tifus, no més ab un mosso sà, y ell de dies y de nits y sempre que era necessari'ns feya de metge, d'infermer y de tot. Si'ns hagués abandonat moriem tots de mal y de miseria. Després quan el gos foll va mossegar a la Mundeta no la va dexar may ni aquí ni a Barcelona, que si no es per ell, pobreta filla, ens havia de fer la mort del minyó de Vernedes que va ser mossegat després de la noya. Esgarrifa de pensarhi!—

El bon home, trastornat per la desgracia que tenia a casa, s'anava recordant de tots els treballs que havia passat en la seva vida y encara que potser influït per l'egoisme dels serveys y favors que n'esperava, parlava del nostre metge ab una emoció que tan a Mossèn Missal com a mi va encomanarsens.

—Llàstima que ja's fa vell Don Bartoméu,—vaig dirhi jo.

—Llàstima, noy! Oh sí—va contestarme.—Per axò no'l varem avisar ahir perque ja sé que de nit no pot sortir de casa. Ell ja'ns te dit que en cas de presses aném sempre per un metge de Vich, que'ns ve y tot més a la vora. Jo conto que si no'l nomeném a n'ell, no'ns haguera pas volgut venir el Doctor

Vilar, però com que tothom el coneix y ningú li negaria un favor...

—Ja ho crech!

— Me penso,—va anar dihent el pare de la malalta,—que's trobaràn tots dos al mas y tindrà com una mica de consulta. Després, si a n'ells els hi sembla bé, ja la visitarà no més Don Bartoméu.—

Li va semblar al home que'l cridaven de dintre la casa y escusantse breument ens va dexar sols vora la llinda pregantnos que'ns quedessem a esperar el metge de Taradell per ferli el servey d'acompanyarlo a la tornada. Y allà'ns varem quedar.

Un mosso vell de la casa, vulgues que no, va emportarsens a la cuyna y ens hi va fer dinar. Mentres ab bona gana menjavem les poch variades però molt abundants viandes que'ns havien amanit, el mosso vell va fernos companyia y ab la seva conversa conseguí que'ns distraguessem un xich del trasbals qu'en aquell dia ens havia caygut a sobre.

Bona estona després, varem sentir trepig a l'entrada y Mossèn Missal, que ab la farum copsava les persones, va axecarse depressa tot dihent:

—Don Bartoméu.—

Era efectivament el metge de Taradell qu'arribava a la casa y al sortir nosaltres per saludarlo estava parlant ab el pare de la malalta de la conveniencia d'esperar al Doctor Vilar per fer ab ell la primera visita.

Mossèn Missal va ser declaradament partidari d'aquesta opinió y ab excuses y bones paraules va pendre a Don Bartoméu de braçet y, fentme senyal a mi que seguís, va emportàrsel passejant cap a l'altra banda de l'era.

—Abans que vostè vegi la pubilla,—va dirli,—convindria que jo li digués alguna cosa.—

Prò En Masvidal, desitjós de parlar ab el metge va seguirnos sense heure esment de l'intenció del meu company y vulgues

que nó, va anar explicant de la seva manera tot el curs de la estranya tarrabastada que havia sofert la seva filla. S'anava explicant l'home ben a pleret, quan va arribar en una tartana'l doctor de Vich y després d'uns compliments brevíssims y sense que nosaltres hi poguésem fer basa, se n'entraren els dos metges emportats per l'amo cap a dintre de la casa a veure la malalta.

* * *

Recordo que al ser testimoni, ben a pesar meu, de tots els fets que he explicat fins ara, se m'havia acudit més d'una vegada durant aquell dia, que de tot allò podia casi bé fersen un llibre. Pot ser perdurant en mi aquella impressió m'he decidit anys més tart, ja ben lluny de l'adolescència que me'ls va fer sentir tan intensament, a arreglar aquestes notes, que he començat ab la relació de lo que jo mateix vareig viure y completaré ab les que he compaginat després, de les notícies que varen anarme donant els principals actors y sobretot de lo que he deduhit dels fets que varen succehirse. Jo vaig desaparèixer d'escena en el punt y hora que he trencat la narració, anantmen sol cap a casa a indicació del meu company, al qui segurament donava més engunia que ajuda.

* * *

La casa de Don Bartoméu, axecada feya poch's anys, era situada a la carretera de Balenyà, tocant casi bé a les cases del poble. Era espayosa y de bon gust, y ab cert ayre payral obría als quatre vents les seves amples finestres. Tota voltada d'horta y jardí, donava a sol-ixent la seva entrada; sobre l'«Ave María» del portal hi havia un rellotge de sol y escrit al demunt per idea y obra de Mossén Missal les paraules d'Horaci «*Carpe diem*».

El metge vell, que de feya anys s'havia quedat viudo y ab

una sola filla, va fer edificar la casa quan la noya va pendre estat y encara qu'ell volia dexarla als joves sols per a que la disfrutesen amplement, tant per accedir als requeriments dels casats de nou com emportat pel desig de no separarse de la filla, va trasplantarse de la placeta de Santa Llucia cap a la nova estada, que no va trigar en veures animada un any darrera l'altre ab quatre infantons que feyen les delicies del avi.

Quan el més menut començava a donar les primeres passes, el gendre de Don Bartoméu, qu'era enginyer, va morir de desgracia al instalar la electricitat a un poble de l'altra banda de la plana y des de llavors pare y filla varen posar totes les seves voluntats als quatre marrechs, que pujaven sans y animosos, distreyentsen no més per atendre als malalts Don Bartoméu, y donarse la seva filla, un xich exageradament potser, a les pràctiques religioses.

Seguint la costum de la plana varen pendre de mestre a un estudiant y tingueren la sòrt d'ensopegarse ab Mossèn Missal que portava a tota la gent de la casa a cor que vols, y ni Don Bartoméu, ni sa filla, ni'ls quatre menuts hagueren pogut passarse sens ell. Fins la Ramona, la vella criada que no s'avenia ab ningú, feya bona lliga ab l'estudiant, que més d'una vegada li assaltava la cuyna per arreglarhi un plat ò uns dolços seguint la recepta d'un full de calendari.

La casa s'obria de bon matí. Llustrejava encara quan la Ramona obria de bat a bat la porta, y després de conduhir l'aviram començava la neteja que no podia fer sense despertar a tothom. Mossèn Missal saltava del llit a la cuyna y s'arranjava ell mateix l'esmorsar, fort y abundant, que solia menjarse en els dies de bon temps segut en el pedriç de vora la porta.

—Tu, senyor mestre, primer obres la boca que'ls ulls.

—*Primum vivere, deinde philosophare.*—

Aquell dia, qu'era al endemà de totes les fetes explicades, quan la criada va llevarse ja Mossèn Missal es passejava per davant de la casa.

—Quina vespa t'ha despertat, minyó?

—Es el bon temps que vé, Ramona.—

També Don Bartoméu va matinejar y al toparse ab l'estudiant es tancaren els dos a la cambra que servia de despaig y consultori. Allà, bon punt donat el bon dia y com si seguissen una conversa totjust trencada, Mossèn Missal digué:

—Què li sembla que fem, Don Bartoméu?

—Ay, fill!—respongué'l metge,—m'he devanat el cervell per trobar un camí y no sé, no sé... Verament, axò es un cas terrible.

—*Horresco referens*,—murmurà l'estudiant.

—Potser tan de bé faria Deu que se l'endugués, Ell me perdoni.

—Prò la noya... còm està la noya? Què va semblarli a vostè del séu estat? Pot morir-se? Pot salvar-se?

—Y jo que't diré, minyó! Ahir estava realment sota'ls efectes d'una commoció greu; mes, després de tot lo que vares dirme, qui sab si'l séu estat es devia solsament a la cayguda ó al esglay que devia sofrir, pobre minyona...

—Quin doble espant!

—Si va passar tal com suposes y fos ella qui matà a n'aquell home...

—*Ad origine*,—va interrompre Mossèn Missal; y com si seguís el fil d'una historia, va explicar les desgracies del dia abans tal com en la seva imaginació les havia lligades.—La Marieta, com solia fer moltes tardes, degué sortir per aplegar un cistell d'herba y seguint les marjades va arribar fins vora del Gurri; per aquells matexos indrets li havíem vist tots els estudiants moltes vegades. Allà degué sobtarla'l vagamon y qui sab si ab paraules ó fets tractà d'abusar de la pobra noya. Jo me'l figuro, horrible com el varem veure y encés per les quimeres de la luxuria, posar la mà sobre'ls encants tan recatats de la pubilla, y comprench l'esglay y la basarda que degué sentir, pobra Marieta! Y, conexentla, m'esplico bé que al defensarse ferís a n'aquell miserable ab l'eyna que

portava a la mà. Era forta la mossa y en la seva desesperació un cop als polços havia de ser mortal.

—Si, verament.

—Ella potser sense adonarse del mal que havia fet, fugí esverada fins que les forces li faltaren y caygué, y's va ferir.

—Es realment un cas de consciencia y'l seny me va com unes devanadores al pensar còm tinch de portarme. Què tinch de fer?

—Primer de tot, salvar la pubilla. Salvi la noya y jo l'ajudaré a axecar el séu esperit justificant y alabantli la bella defensa de la seva honra. Ella ha sigut la dòna forta, perque era pura; talment sembla una heroina dels llibres antichs.

—Y si arribèm a salvarla, després...

—Per després, la veritat no té més que un camí. *Amicus Plato, sed magis amica veritas*. Per a llavors, jo també l'ajudaré, Don Bartoméu.—

La Ramona, que no estava feta a conferencies secretes ni a portes tancades, entrà de cop a la saleta y posà davant del senyor metge la xicra de xacolata y'l pot de secalls.

—Si es servit, senyor,—y's quedà palplantada y a punt d'intervenir a la conversa.

Veyent que les paraules s'havien estroncat, ab el bon fi d'animar un xich als homes, va dir a Mossèn Missal:

—Tu, senyor mestre, si t'has de fer l'es morsar no t'entretinguis, que'l foch se'm passa y haig de menester els fogons.

—Si,—aprobà Don Bartoméu,—esmórta y enllestèix les teves coses, que jo faré desseguida unes poques visites y marxarèm junts.—

Quan la criada y l'estudiant sortien del despaig, els nêts del metge a mig vestir ja esvalotaven a les seves cambres. L'un deya l'«A Deu m'encoman», l'altre cantava la taula de multiplicar, el més menut plorava, y'l gran tot rentantse la cara recitava unes lliçons de la «Urbanitat» en vers que llavors s'istilava.

*Lávate manos y cara
luego que te hayas vestido...*

Fos que'l mal la tingués abatuda ò qu'estés sota'ls efectes dels remeys que li havien donat, aquell dia la pubilleta de Masvidal estava més reposada y havia passat les hores com mig dormida, articulant d'en tant en tant uns mots que no s'entenien. Don Bartoméu digué que la trobava millor, però ordenà que no li parlessen ni la dexessen parlar, y receiptà una medecina que li devien donar solament en el cas de que vegessen que s'alterés ò fos presa d'un atach de nervis.

Per indicació del metge, que hi veyà poch, Mossén Missal va entrar ab ell a la cambra de la malalta y va prepararli una injecció, cremant a la flama del esperit de vi l'agulla de la xeringueta, passanthi el contingut de l'ampolla y fins fregant ab un xich de cotó mullat el braç de la malalta en el lloch que li senyalava Don Bartoméu. Els de la casa veyen mòurel al costat de la pubilla sens ombra de rezel y es que la confiança que tenien en el metge s'allargava fins al séu acompanyant, més a més al véurel ajudar a la cura.

En cambi, el pobre seminarista ignorant per complet de les intimitats que aquella cambra li descobria y li feya imaginar, s'era trasbalçat de tal manera qu'ell mateix se sentia com si un esperit nou nasqués dintre'l séu esperit.—Allò no era temptació ni predisposició de pecar, nól—ell mateix se deya,—perque totes les seves impressions eren pures y lo que li alçava'l cor era un sentiment agé per complet a les embestides de la carn.

Dissimulà y al despedirse de Don Bartoméu per anar cap a Vich, li digué:

—Quan la malalta tingui conexements y's vagi encenent en el séu seny la llum del recort, jo'm veig amb ànima per conduhir-

li el pensament cap allà hont calgui perque no's dongui a la desesperació.

—Ja seria una gran cosa,—respongué'l senyor metge,—mes si fossen certes les teves suposicions, creus que ab axò n'hi hauria prou?

—*Ab Jove principium*,—replicà l'estudiant,—quan ella siga sana y salva, tot serà planer, vagi pel camí que vagi.

—Bé! Ja ho sabs que sobre tot el saber, jo crech en la joventut, minyó; mes caldrà que'l bon desig no t'enganyi. Ja veurém! Ja veurém!—

Al endemà, ab poca diferencia, l'estat de la malalta era'l mateix, mes l'endemà passat, quan el metge y l'estudiant arribaren a la masia ja'ls esperava En Masvidal ab l'engunia pintada a la cara.

—La noya ha reprès el conexement y la parla,—els va dir,—prò tota la matinada la tenim feta una mar de llàgrimes y tan aviat és presa d'un desmay com d'un atach de nervis. A plors y a crits ens demana que anèm a cercarli'l confessor.

—Axò havia de venir,—digué Don Bartoméu.—Aquest és el curs de la seva malaltia y ja sabèu que us vaig donar remey per aquest cas.

—Sí, senyor, mes fa tanta pena véurela axis.

—Amich meu, Deu dirá.—

La mestressa de la casa, humil y abnegada, que semblava passar desapercibuda en tot aquell trasbals, no s'havia despullat ni mogut de l'espona del llit en aquells quatre dies. Feta una Dolorosa, va axecar els ulls al senyor metge axis que aquest ab Mossèn Missal entrava a la cambra. No més va tenir esma de tornar el «Deu-vos-guart» y apretant entre dents un mocador per aguantarse les llàgrimes, va dexar el séu lloch.

La malalta estava abatuda y sense color de cara; lliure pot ser de la febre dels dies passats, semblava haver perdut llegua per hora. Obrí'ls ulls a Don Bartoméu mentres aquest la polsava y va

estrafer una mitja rialla com de compliment mentres el senyor metge li anava parlant.

—Apa, Marieta, que axò ja va millor. Tan mateix n'has fet un gra massa de ferme venir de Taradell per tan poca cosa. Mira que jo tinch molts anys y'l caminar m'atropella, ab axò t'has de posar bona ben aviat. Que no veus quin aprenent que porto?—digué, senyalantli l'estudiant.

La pubilla se'l mirà un instant ab els ulls ben oberts, com estranyant la seva presencia vora séu; després el nomenà, com poca gent solia fer, pel séu nom.

—L'Andreuet...—y com si allò li representés un gran esforç, va tornar a quedar ensopida, vegéntseli en els polsos traspuar la pell de suhor.

Don Bartoméu féu preparar una injecció a Mossèn Missal y, dirigintse als de la casa, els animà dihent que la noya estava més bé.

—Vós, mestressa,—va afegir,—caldrà que us cuydèu una mica, sinó potser tindriem dues malaltes. Ara podrèu tirarvos sobre un llit, que jo avuy me quedaré aquí una bella estona y la noya estarà ben cuydada. Amaniume'l brou y d'aquí a un xich jo mateix n'hi donaré una presa.—

La dòna sorti de la cambra, no pas per anarsen a reposar, sinó per baxar a la cuyna y atendre l'indicació del metge. En Masvidal, als peus del llit, mirava del un cantó al altre com cercant hont podia ajudar.

En una revifalla de la malalta, quan Don Bartoméu li era més a la vora, digué:

—Senyor metge, jo'm vull confessar.

—Ben fet,—respongué una mica commogut y començant com els altres a esverarse.—Ben fet, minyona. Si Deu vol, d'aquí a poch dies ja't podràs llevar, y allavores cap a la iglesia desseguida, qu'en sortir d'una malaltia, per xica que siga, cal donar gracies a Nostre Senyor.

—Jo'm vull confessar desseguida,—va insistir la malalta.

—Sí, dòna, desseguida que't posis bé; que serà aviat, aviadet.

—Jo'm vull confessar avuy; ara!—

Don Bartoméu, temorenc d'una crisis, no trobà més remey que respondre:

—Bé, dòna! Donchs, com tu vulgues. Míra, prèn una taça de brou que't farà bé y veuràs com te trobes més forta.—

Ajudantla sa mare, que havia tornat a la cambra, s'incorporà un xich y begué poch a poquet; després, aparentment reposada, els mirà a tots y parant la vista sobre Mossèn Missal, li digué:

—Andreuet, vés a cercar Mossèn Ramon.—

Tots els projectes que l'estudiant s'havia fet per a conduhir la pubilla cap a un estat de serenor y de calma se'n venien a terra davant de la insistencia de la noya. Aquella sortida no s'avenia a cap dels començaments qu'ell tenia estudiats, prò'l bon desig l'animava y sense saber ben bé hont aniria a parar, probà de dirli:

—Y es clar que hi aniré, bona minyona, mes, pàra compte que'l cor no t'enganyi, Marieta. Sembla talment que tinguis un gran trasbals a la consciencia y pot ser tu matexa't dones turment.

—Véshi desseguida,—va suplicar la malalta.

—Véshi,—ordenà'l metge.

La mare, com si li vessés el dolor d'aquells dies, esclatà en plors y abraçantse a la malalta cridà:

—Fillal Què té la meva filla?—

La pubilleta, besantli les llàgrimes y redressantse transfigurada, confessà:

—Marel Ay, mare! He mort un home, pobre de mi!—

Més de trenta homes seguien el Santíssim des de la iglesieta de Santa Eugenia fins a Masvidal. A primera hora de la nit, unes campanades tristes, més tristes que'l toch a morts, avisaren el

combregar y a les finestres de totes les masies floria la llum dels ciris del Monument. Mossèn Ramon, vellet, ajupia'l cap sobre'l Sant Viàtich y de tant en tant la seva veu tremolosa s'estenia per sobre dels sembrats com un plany d'angoxa. Les atxes espurnejantes omplien de colors les branques de vora'l camí, movent un fantàstich bellugeig deombres a cada banda. A tots els encreuaments hi havien dones y infants agenollats amb una candeleta a la mà, y's sentien les paraules del «Crech-en-un-Déu», plenes d'emoció.

Els estudiants de Taradell, qu'en tornar de les aules s'havien quedat a Masvidal per acompanyar el Santíssim, portaren la nova de que'l mort del Gurri, era un escapat del presiri de Tarragona, que feya dies seguien d'aprop les esqüadres del Vallès y de la Plana.

Aquell mosso vell de la casa, abatut y trastornat, no s'havia vist ab cor per afegirse al Combregar ni per esperar-lo a l'era com l'altre servey. Sentia un nus al coll que li llevava la paraula y les llàgrimes, y caminava d'esma voltant el mas y fugint de la gent. Una goça perdiguera que'l seguia d'aprop va llençar neguitosa un lladruch de tristesa y basarda, y'l mosso va sentir l'esgarrifança de la mort que rondava'l mas. Aquell udolar dels gossos se'l tenia a tota la Plana com un avis d'agonia y esverat de que la pubilleta pogués sentirlo des de la seva cambra, va aquissar tots els gossos de la casa y se'ls endugué a la barraca que part d'avall de l'era servia d'axopluch als captayres. Y allà, mentres Nostre Senyor devallava vora séu per confortar les ànimes, el mosso vell sense poguer plorar, mossegava la gorra y dexava que uns cadells li llepessin la cara mentres la goça, jaguda vora séu, se'l mirava fixament reposant el cap sobre les potes.

La pubilla de Masvidal, gracies a Deu, no va morir d'aquella terrabastada, però costà molt referla, y a conseguirho hi ajudà no poch l'admiració y l'optimisme de Mossèn Missal, que, finit el curs, es passava llargues hores a la casa.

Per voler de la noya y contra totes les opinions, menys la del Andreuet, va donarse part dels fets al senyor Jutge y, encara que aquest bon senyor procurà arreglar les coses bé y depressa, varen costar molts disgustos y moltes anades y vingudes.

Tota la rodalía va enterarse de la feta de la Marieta y si bé ningú li regatejava'ls elogis, la fadrinalla se la mirava diferenta de les altres noyes; sempre se li podria dir que havia fet una mort. Un minyó de Santa Eugenia la motejà un dia de «mata-presidaris», y'l nom va fer forrolla, fins que se n'enterà Mossèn Missal y al mig de la plaça del poble va escomètrèl y'l va esgalabrar de mala manera. Allò li valgué no poguer entrar may més al Seminari, mes, allò y les seves bones dots li valgueren també dos anys més tart ser pubill de Masvidal.

Les bodes varen ferse a Puiglagulla.

Mossèn Missal, qu'encara no havia perdut el nom, va dir l'última llatinada quan des de la porta de la ermita va veure arribar la Marieta amb els arréus de nuvia, bella y riallera sobre la sella d'una mula, que portava pel cabeçó, orgullós y satisfet el mosso vell.

El mosso vell, que no havia pogut plorar en les desgracies y ara tenia'ls ulls plens de llàgrimes mentres ajudava a descavalcar a la pubilla.